

Specializace radů apelačního soudu v závěru 17. století

Josef Vacek

Univerzita Karlova, Právnická fakulta

Kontaktní e-mail: jose.vacek@gmail.com a vacekj@prf.cuni.cz

Specialization of the Councils of the Court of Appeal at the End of the 17th Century

Abstract:

The present study focuses on the question of the specialization of the councils of the Court of Appeal at the end of the 17th century, i.e. whether individual cases were assigned to judges according to their professional or other specialization. First of all, the paper defines the very notion of specialization as a phenomenon that can be perceived in terms of geography, language, subject matter and personnel. The initial sources are the minutes of the Court of Appeal, which survive for the end of the seventeenth century and from which it is possible to see which councils were assigned which cases to handle. On the basis of these protocols, the author conducts a quantitative and qualitative analysis of the collected sources and concludes that all four types of specialization were applied to a greater or lesser extent in the Court of Appeal, but that they were never fully implemented. Although this is an examination of a phenomenon that has not yet received the attention of the professional community, the results so far appear to be fruitful and may shed light on the internal workings of some courts, as it is a generally actionable phenomenon.

Keywords: 17th Century; Court of Appeal; Specialisation of Councils; Judicial Practice

Klíčová slova: 17. století; odvolací soud; specializace senátů; soudní praxe

DOI: 10.14712/2464689X.2023.52

Financování: Článek vznikl v rámci projektu SVV č. 260 621, Název: Zákony, zákonyky a jejich aplikační praxe v 18.–20. století v českých zemích, hl. řešitel doc. JUDr. Jiří Šouša, Ph.D., řešeného na Katedře právních dějin Právnické fakulty Univerzity Karlovy. Autor článku JUDr. Mgr. Bc. et Bc. Josef Vacek je interním doktorandem na Katedře právních dějin, Právnická fakulta, Univerzita Karlova.

Úvod

Cílem předkládané práce je zjistit, podle jakého klíče byly kauzy řešené apelačním soudem přidělovány ke zpracování jednotlivým radům-zpravodajům, v dobové terminologii referentům. V soudnictví raného novověku se jedná o dosud nezkoumaný, avšak významný prvek rozhodovací praxe, neboť otevírá otázku specializace jednotlivých radů apelačního soudu a soudců centrálních soudů obecně. Dosavadní výzkum se soustřeďoval na postavení celých institucí, soudních orgánů, od jejich pozice v rámci veřejné správy, přes vymezení působnosti po specifika rozhodovací praxe. Nebylo však dosud přistoupeno k otázce zaměření, *specializace* jednotlivých soudců.

Apelační soud se pro tento výzkum jeví jako ideální soudní orgán, neboť působil jako odvolací stolice, která měla možnost sjednocovat praxi nižších, jemu podřízených soudů.¹ Vedle toho vzniklo a dochovalo se větší množství pramenů, které dovolují tento fenomén zkoumat, jak bude popsáno dále. Krom toho je též třeba vyzdvihnout skutečnost, že v řadách soudu působili povětšinou vysokoškolsky vzdělaní právníci (to se týkalo nejen všech členů doktorské lavice, ale též mnoha členů lavice šlechtické). U těch je sice možno na jednu stranu předpokládat vyšší míru znalosti práva v obecné rovině, současně se však jednalo o osobnosti, které měly blízko ke konkrétním právním oblastem či praktické zkušenosti z výkonu některých úřadů, ve kterých se profilovali.

Hypotézou této studie je, že radům apelačního soudu byly ke zpracování přidělovány kauzy s ohledem na jejich specializaci. Tím, kdo kauzy přiděloval konkrétním radům, byl prezident apelačního soudu,² který nejen, že všechny rady znal, ale sám se mnohdy podílel na jejich výběru, pročež lze předpokládat, že se snažil obsadit soud tak, aby jeho členové pokrývali co nejširší výšeč práva a byli schopni kvalitně řešit věci, jež se dostaly před apelační soud. Současně je nutno zmínit, že se nedochoval žádný rozpis práce, popis systému (schématu) či pokyn prezidenta soudu, dle kterého by se kauzy přidělovaly jednotlivým radům. Obměna soudu přitom probíhala průběžně, neboť radové neměli časově omezený mandát a u soudu končili zpravidla z důvodu obsazení jiné (s funkcí rady apelačního soudu neslučitelné) funkce, nebo z důvodu úmrtí. Co do personálního složení se tak jednalo o živý organismus, který takřka každoročně doznával menších či větších změn.

Zásadním pojmem této studie je výraz *specializace*. Ve své podstatě se jedná o tezi, že konkrétnímu soudci jsou přidělovány kauzy dle jeho odborného zaměření v širším slova smyslu. S ohledem na dobové reálie, současný stav poznání a toho, co umožňují poznat prameny, lze vymežit čtyři přístupy ke specializaci (resp. odbornému zaměření), a to (i) geografický, (ii) jazykový, (iii) věcný a (iv) personální. Toto vymezení je přitom veskrze teoretické a je nutné ke každé takto určených oblastí přistoupit samostatně, avšak současně s vědomím, že se vzájemně nevyklučují a mohou se doplňovat (např. jazyková specializace současně nebrání specializaci personální). To, zda a případně do jaké míry jsou předestřené oblasti relevantní pro dobovou soudní praxi, je mj. předmětem tohoto výzkumu.

Teze o geografické specializaci vychází ze skutečnosti, že územní působnost soudu pokrývala celé soustátí zemí Koruny české, přičemž na úrovni jednotlivých zemí byly

¹ K působnosti a další činnosti pražského apelačního soudu ve sledovaném období (včetně relevantní literatury) naposledy VACEK, J. *Apelační soud v letech 1627–1727: studie a prameny*. Praha: Auditorium, 2023, 356 s.

² Toto uspořádání vyplývá z článku 2 tzv. Linecké instrukce z roku 1644, kterou se nově upravovaly zejména vnitřní poměry apelačního soudu. Její znění zpřístupněno in: *Tamtéž*, s. 74–97.

aplikovány různé právní předpisy. Základní předpoklad je tedy takový, že při apelačním soudu měli být v ideálním případě zastoupeni radové, kteří důvěrně znali místní podmínky, a především právo užívané na tom kterém území. Geografická specializace přitom nemusí být omezena pouze na úroveň zemí, ale je možné ji alespoň v teorii členit dále, a to na úroveň jednotlivých panství (kde mohlo být v rámci specializace rozlišováno například mezi světskými, církevními a komorními panstvími) či měst (kde obdobně mohl být zohledněn majitel města nebo jeho hospodářská povaha).

S geografickou specializací pak úzce souvisí specializace jazyková, jejímž hlediskem je jazyk, v němž byla věc vedena před soudem v první instanci a v jakém byla předložena apelačnímu soudu. Ačkoli relevantní předpisy (zejména Linecká instrukce z 1644) mezi požadavky na rady soudu uváděly znalost obou jazyků (viz dále), zdá se, že čeština mohla být pro některé z nich problematická. Toto hledisko je částečně možné vymezit též geograficky a vyčlenit jazykově české a německé oblasti, ukazatelem však ve skutečnosti není topografická, nýbrž lingvistická hranice.

Třetí oblast specializace lze označit jako věcné zaměření. Zde se nabízí dělení na více úrovních, přičemž nejširšími oblastmi jsou v obecné rovině trestní a civilní právo (jejichž znalost prokazovali uchazeči o post rady při zkoušce, viz dále), popřípadě další, pro apelační soud spíše okrajové oblasti práva (např. správní či kanonické). Samostatnou kategorií pak tvořily lenní záležitosti, pro něž byl zřízen post lenního referenta. Rozdělení na celé oblasti práva však lze zredukovat a jít na úroveň podoblastí. V právu civilním, s přihlédnutím ke složení materie, kterou se apelační soud zabýval, lze vyčlenit zejména kategorie dědictví, dluhy, spory o vlastnictví věci a podobně. V trestním právu pak lze vyjít buď již z existujících kategorizací trestných činů či s ohledem na praxi u apelačního soudu vytvořit kategorizaci vlastní, například základní dělba na trestné činy proti životu a zdraví, majetkové trestné činy, sexuální trestné činy a záležitosti duchovna a nadpřirozena (magie, rouhání, věšteství...), neboť ostatní kategorie (například trestné činy proti vrchnosti) jsou nanejvýš ojedinělé.³

Vedle povahy posuzované věci, jejího územního a jazykového vymezení se nabízí čtvrtá oblast specializace zahrnující hledisko personální. Zde připadá do úvahy specializace s ohledem na osobu žalovaného, žalobce či obžalovaného (popřípadě prvostupňově odsouzeného). Roli mohl hrát sociální původ těchto osob, jejich společenské postavení, příslušnost k vrchnosti a další hlediska, za nepravděpodobně však lze označit faktory jako bohatství, věk či pohlaví. Větší kategorie osob, jež se objevují v raně novověkých pramenech a které by tak mohly být v rámci specializace vzaty do úvahy, jsou zejména poddaní (ať už žijící na venkově či v poddanských městech a městečkách), obyvatelé královských měst, dále některé etnické skupiny jako byli židé či cikáni a konečně právními předpisy zvláště chráněné skupiny obyvatel, jako byli vdovy, sirotci a další.

Vzhledem k rozsahu pramenů (za jeden kalendářní rok projednali radové na zasedání pléna i přes tisíc bodů) nebylo možné v této fázi výzkumu přistoupit ke komplexnímu zhodnocení rozhodovací praxe skrze analýzu přidělovaných kauz každému jednotlivému soudci. Z tohoto důvodu bylo přistoupeno k zúžení počtu radů, u nichž je analyzováno, jakými kauzami se zabývali.

³ Typicky PÁNEK, J. Městské hrdelní soudnictví v pozdně feudálních Čechách. (Výsledky, problémy a perspektivy studia). *Československý časopis historický*, 1984, roč. 32, č. 5, s. 693–728.

Určujícím hlediskem při výběru byl v první řadě stav pramenů. Zatímco přehledy radů pro celé období existence apelačního soudu byly opakovaně zpracovány a zpřístupněny formou edice,⁴ materiály, z nichž by bylo možno vyčíst, jaký rada dostal přidělenou jakou kauzu, nejsou systematicky zpracovány. Ačkoli se jako hlavní pramen nabízí odborné veřejnosti dobře známé a hojně užívané ortelové manuály,⁵ které krom znění konečných rozhodnutí v konkrétních věcech obsahují též informaci o referentovi té které věci, nebyl vyhodnocen jako vhodný pro tento typ analýzy. Ortelové manuály totiž ve zkoumaném období (v závěru 17. století) neobsahují takřka žádná rozhodnutí v civilních věcech a současně nejsou ani spolehlivou evidencí rozhodnutí vydaných v trestních věcech, lze je tak využít nanejvýš jako doplňkový pramen.

Za daleko spolehlivější je možno považovat jiný pramen, a sice protokoly ze zasedání apelačního soudu. Jedná se o zápisy, kterými byl zaznamenáván průběh schůzí pléna a později též senátů apelačního soudu. Tento pramen je odborné veřejnosti prakticky neznámý, resp. není zpravidla využíván při výzkumu.⁶ Důvodem je zejména skutečnost, že jsou dochovány pouze pro období poslední třetiny 17. století, konkrétně pro léta 1672 až 1698, a to navíc s mezerami.⁷ Zatímco ortelové manuály obsahují znění konečných rozhodnutí, zasedací protokoly se skládají ze zápisů z projednávání jednotlivých kauz, na jejichž základě lze rekonstruovat průběh celé kauzy před soudem. Evidována jsou podání stran, procesní rozhodnutí soudu a též meritorní rozhodnutí, krom toho protokoly obsahují též informace o vnitřních záležitostech soudu, jako byla instalace nových radů, vyhlašování prázdnin a podobně. Na základě tohoto pramene byl též vymezen časový záběr studie postihující závěr 17. století, přičemž studie vychází z protokolů ze zasedání většího senátu (tj. pléna) apelačního soudu.⁸

Při srovnání obou právě uvedených pramenů se setkáváme s dvojitou kvalitou. Ortelové manuály jsou dochovány takřka intaktně pro celé období existence apelačního soudu (pokryty jsou prakticky všechny roky v období 1548 až 1783), avšak jejich obsah je mezerovitý (například v roce 1667 bylo v české ortelové knize zaznamenáno pouze devět rozhodnutí, což je počet zjevně nesprávný – zvláště s přihlédnutím ke skutečnosti, že o čtyřicet let dříve, roku 1627, je v téže řadě knih zaznamenáno 88 rozhodnutí a obdobně

⁴ Naposledy WOITSCHOVÁ, K. „... což slušného a spravedlivého jest fedrovati...“. *Personální obsazení pražského apelačního soudu v letech 1548–1783*. Pelhřimov: Nová tiskárna Pelhřimov, 2010, 197 s.

⁵ Národní archiv, Apelační soud, inv.č. 96–182 (česká řada) a 184–280 (německá řada). Přehledně in: KREUZ, P. Das Appellationsgericht in Prag 1548–1783. Bisherige Forschung, erhaltene Quellen und historische Entwicklung. In: AUER, L. – ORTLIEB, E. – FRANKE E. (eds.). *In letzter Instanz. Appellation und Revision im Europa der Frühen Neuzeit*. Beiträge zur Rechtsgeschichte Österreichs, sv. 1. Vídeň: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 2013, s. 231–250.

⁶ Čestnou výjimku představují studie PUTÍK, A. The Hebrew Inscription on the Crucifix at Charles Bridge in Prague. The Case of Elias Backoffen and Berl Tabor in the Appellation Court. *Judaica Bohemiae*, 1996, roč. 32, č. 1, s. 26–103 a WOITSCHOVÁ, K. Obraz činnosti pražského apelačního soudu v letech 1672–1682 ve světle ortelních manuálů a knih protokolů. In: *Paginae historiae: sborník Národního archivu 19*. Praha: Národní archiv, 2011, s. 97–115.

⁷ Kromě těchto obecných protokolů ze zasedání pléna a později též senátů vznikly též zasedací protokoly pro lenní záležitosti dochované pro období 1763–1783, viz NA, AS, inv.č. 28–37.

⁸ Protokoly ze zasedání většího senátu jsou dochovány pro roky 1672, 1682, 1683 a 1687–1698, NA, AS, inv.č. 1–18 a 27. Není-li dále uvedeno jinak, vychází studie z těchto knih, přičemž pro množství studovaných záznamů na ně není jednotlivě odkazováno. Pro úplnost je možno doplnit, že protokoly ze zasedání menšího (zvláštního) senátu jsou dochovány pro léta 1688–1697, NA, AS, inv.č. 19–27.

o čtyřicet let později, roku 1707, je zapsáno 89 rozhodnutí). Naproti tomu protokoly ze zasedání senátů pokrývají období pouze několika málo desetiletí, avšak jejich obsah lze považovat za úplný přehled projednávaných věcí v daném období. Jako příklad lze uvést zápisy z února roku 1682, kdy ortelové manuály obsahují pouhá čtyři rozhodnutí,⁹ zatímco zasedací protokoly dokládají, že v tomto měsíci proběhlo celkem 14 zasedání pléna, na kterých bylo projednáno přes 120 bodů a vyneseno více než deset konečných rozhodnutí,¹⁰ což dokládá, že v ortelových manuálech jich v tomto konkrétním případě většina zaznamenaná není.¹¹

Z hlediska právní úpravy jsou relevantní právní předpisy, které měly vliv na fungování apelačního soudu a zejména upravovaly výběr radů. Vedle Obnoveného zřízení zemského z roku 1627 doplněného o Deklaratoria a Novelu z roku 1640 se jedná též o předpisy upravující chod apelačního soudu z let 1548 (zřizovací instrukce), 1628 (obnovovací dekret) a 1644 (linecká instrukce).¹² Využít je možno též materiály z fondů deponovaných v Národním archivu v Praze, jako jsou Česká dvorská kancelář (zde zejména korespondenci týkající se jmenování radů), Stará manipulace a Nová manipulace (další písemnosti týkající se jmenování radů), Apelační soud (krom již zmíněných protokolů ze zasedání senátů a ortelových manuálů lze v omezené míře využít též knihy zaznamenávající řešení případů v rámci zkoušek uchazečů o post apelačního rady) a dále z archivu pražské univerzity (matriky právnické fakulty ze 17. století).

Metoda – výběr zkoumaných radů a postup

Složení apelačního soudu na konci 17. století vypadalo následovně. V čele soudu stál prezident pocházející z panského stavu, jeho zástupcem byl viceprezident (tato funkce byla buď obsazena jmenovitě určeným radou a v případě, že nebyl jmenován, zastával ji služebně nejstarší rada z panské části šlechtické lavice). Plénum soudu bylo rozděleno na dvě lavice, a sice doktorskou, čítající deset radů a šlechtickou, která se dále dělila na panskou část (šest radů) a rytířskou část (čtyři členové), celkově tedy 21 členů.¹³ Před nástupem do funkce museli radové skládat odbornou zkoušku, jejímž předmětem bylo řešení dvou těžkých případů, jednoho z trestního a druhého z civilního práva, čímž se ověřovaly schopnosti uchazeče o post rady soudu – případy zadávali a vyhodnocovali členové pléna soudu, takže v určité fázi spolurozhodovali o tom, kdo bude přijat do jejich řad.¹⁴

⁹ Viz NA, AS, inv.č. 143, Kniha českých ortelů, 1682–1686, fol. 5 a inv.č. 262, Kniha německých ortelů, 1677–1683, fol. 172–173.

¹⁰ NA, AS, inv.č. 2, fol. 18–35.

¹¹ Ačkoliv se spolehlivost a úplnost ortelových zvyšují koncem 17. století, ukazuje se, že v některých obdobích mají stále významné mezery. NEUDERTOVÁ, M. – KUTHANOVÁ, L. Ke komunikaci apelačního soudu a městských hrdelních soudů v době pobělohorské. In: *Hrdelní soudnictví českých zemí 16.–18. století*. Sborník příspěvků z konference, konané v Pardubicích 21.–22. 9. 1995. Pardubice: Východočeské muzeum Pardubice / Historický klub Pardubice, s. 119–132, zde s. 120–121.

¹² Znění zřizovací instrukce viz: *Sněmy české od léta 1526 až po naši dobu, sv. II., 1546–1557*. Praha: Královský český zemský výbor, 1880, s. 545–548. Obnovovací dekret, linecká instrukce a další prameny zpřístupněny in VACEK, J. c. d.

¹³ Tento počet se v druhé polovině 17. století a na počátku 18. století stále proměňoval. Zatímco linecká instrukce v roce 1644 stanovovala počet členů na 17, počátkem 18. století byl počet radů již dvojnásobný.

¹⁴ Blíže o jmenování, skládání zkoušek, skládání přísahy a instalaci radů VACEK, J. c. d., s. 195n.

K výběru radů, u nichž byla analyzována možná specializace, byl užít následující klíč. Prezident a viceprezident (byl-li jmenován) byli z analýzy vyloučeni, neboť jejich postavení a nápad věci byly zásadně odlišné od ostatních radů, což by deformovalo výsledky. Obdobně byli vyloučeni lenní referenti, neboť (jak označení funkce napovídá) byla jejich agenda již vymezena a týkala se záležitostí německých lén.¹⁵ Dalším aspektem byla doba, po kterou příslušný rada vykonával svou funkci, neboť aby bylo možné po stránce kvantitativní i kvalitativní sledovat přidělované věci, bylo zapotřebí alespoň pětileté období. Spolu s tím je třeba upozornit právě na skutečnost, že apelační soud působil v personálním ohledu jako živé těleso, které se neustále proměňovalo – roky, kdy nedošlo ke změně ve složení pléna, střídaly roky, kdy došlo k výrazným obměnám.¹⁶

Významným aspektem při výběru konkrétních radů k analýze jejich činnosti bylo též výše popsané rozdělení do lavic. V zájmu zachování nezkresleného přístupu bylo v rámci analýzy přikročeno k analýze deseti pozic radů. Aby byl dodržen poměr stanovený císařskými předpisy, bylo vybráno pět doktorů práv, tři radové z panského stavu a dvě pozice zastávané průběžně třemi rady za rytířský stav:¹⁷ pánové F. M. Hartman z Clarstein, M. N. Krakowský z Kolowrat, A. A. Engel z Engelsflussu (příslušník panského stavu zařazený z organizačních důvodů zpočátku svého působení u soudu na rytířskou část šlechtické lavice, později přesunut do panské části), dále rytíři D. V. Mirabel z Freyhofu, J. C. Matuška z Topolčan a za něj nastoupivší J. W. ze Steinhofu, a konečně doktoři práv B. T. Tüchner z Müllenu, G. Marius, J. C. Paroubek, J. W. Ebelin a C. H. Malanotte z Caldes.

Vzhledem k rozsahu dochovaných materiálů nebylo možné analyzovat veškerá rozhodnutí, jejichž referenty byli právě uvedení soudci. V tomto ohledu byl uplatněn kvantitativně-kvalitativní přístup, který reflektuje skutečnost, že tato studie představuje analytickou sondu s cílem zjistit, do jaké míry je specializace radů relevantním fenoménem pro zkoumanou instituci v daném období. Teprve na jejím základě bude popřípadě možné přistoupit ke komplexní kvantitativní analýze specializace, v rámci které bude žádoucí vytvořit rozsáhlou databázi a komplexním způsobem zkoumat specializaci jednotlivých členů pléna.

Kvantitativní postup byl realizován následovně. Ke každému jednotlivému radovi bylo v protokolech ze zasedání většího senátu (pléna) z jednotlivých let dohledáno prvních až deset kauz, ke kterým byl přiřazen v daném roce jako zpravodaj a zároveň bylo v oné věci

¹⁵ K přenesení této agendy na apelační soud došlo na počátku 50. let 17. století. Blíže VESELÝ, J. O přenesení působnosti hejtmanství německých lén na apelační soud na Hradě pražském. *Právněhistorické studie*, 1984, roč. 26, s. 73–91.

¹⁶ Například za celý rok 1682 došlo k jediné změně, a tou bylo úmrtí J. I. Claudia, který u soudu působil od 40. let 17. století. Naproti tomu hned v roce 1683 došlo ke jmenování nového prezidenta soudu a čtyř radů. WOITSCHOVÁ, K. *Personální obsazení*, s. 43, 73 a 79.

¹⁷ Vzhledem k nízkému počtu rytířů mezi rady a relativně častým proměnám v obsazení rytířské části šlechtické lavice byl v rámci analýzy uplatněn mírně odlišný přístup, který tkví ve sledování konkrétní funkční pozice, nikoli nutně osoby, která ji zastávala. Zpočátku je tedy sledována činnost Matušky z Topolčan (u soudu působil v letech 1683–1692), po jehož smrti na uvolněné místo nastoupil J. W. ze Steinhofu (u soudu činný v letech 1692–1716). Stran druhého místa je sledována činnost D. V. Mirabela z Freyhofu, který byl k apelačnímu soudu instalován původně jako doktor práv, nicméně byl roku 1689 povýšen na rytíře a zařazen do šlechtické lavice. Údaje o období služby jednotlivých radů WOITSCHOVÁ, K. *Personální obsazení*, s. 77–83.

vyneseno konečné rozhodnutí. Ne vždy se podařilo u všech radů v daném kalendářním roce dohledat deset věcí, jež byly dovedeny ke konečnému rozhodnutí (naopak u některých by nebyl problém dohledat i násobně více takových případů). Kauzy tedy nebyly distribuovány rovnoměrně co do počtu a z provedených analýz vyplynulo, že ani co do jejich náročnosti na zpracování. Ve výsledku tak ke každému radovi vznikla evidence vyšších desítek případů, které v průběhu přibližně jedné dekády řešil jako zpravodaj.

U každé jednotlivé věci bylo zaznamenáno, zda se jedná o civilní či trestní (popřípadě jinou) záležitost, a to s co nejpodrobnějším rozlišením, o co se věcně jedná, dále pak z jakého místa (od jakého práva) byla apelačnímu soudu podána a popřípadě další náležitosti, které umožnily jednotlivé zápisy seznat. Vzhledem ke struktuře a obsahu užitých pramenů je v této fázi výzkumu prakticky vyloučeno zkoumat jazykovou specializaci,¹⁸ kterou je možno nanejvýš dovozovat ze specializace geografické, neboť absentují záznamy o jazyku, ve kterém byl spis veden. Pouze v omezené míře pak lze postihnout specializaci personální, naproti tomu věcná a geografická specializace jsou relativně dobře seznatelné.

Kvalitativní složka výzkumu pak tkví v šíři užitých pramenů a způsobu jejich analýzy. Krom pramenů sériové povahy (za které lze označit právě protokoly ze zasedání senátů či ortelové manuály) byly užity prameny z fondů stará manipulace, nová manipulace, česká dvorská kancelář či matriky pražské univerzity. V rámci těchto fondů byla analyzována zejména korespondence a další písemnosti týkající se obsazování uvolněných míst radů, a to včetně konceptů těchto listin. Rozbor byl zaměřen na konkrétní vybírané osobnosti i na proces obsazování míst samotný, což dovolilo pojmout téma komplexně.

Specializace

Od ustavení apelačního soudu v roce 1548 nemáme informace o tom, že by radům byly podle nějakého určitého klíče přidělovány konkrétní kauzy. Zřizovací instrukcí panovník ve vztahu k radům vymezil jednací dny a časy, během kterých se měli věnovat projednávání došlých věcí a rovněž stanovil, že přijímání rozhodnutí se má dít za přítomnosti nejméně devíti radů. Vedle toho bylo určeno, jakým způsobem má probíhat příjem podání, s tím, že mají být vyřizována v pořadí, v jakém k soudu došla.¹⁹

Za zásadní lze přitom považovat vymezení rozhodného práva, podle kterého měl apelační soud v jednotlivých věcech postupovat. Užívala-li první instance české právo, mělo být i v řízení před apelačním soudem užito právě české právo, to samé pak platilo o právu magdeburském. Postupovat se mělo též výslovně krom práva magdeburského též podle práva císařského (obecného) a saského. Předmětné ustanovení tak vymezovalo značný rozsah právní úpravy, z níž měl apelační soud při aplikaci práva vycházet, přičemž nebylo možné tuto znalost v plném rozsahu vyžadovat od každého jednotlivého rady. Lze se proto důvodně domnívat, že mezi členy apelačního soudu byli přinejmenším znalci na tu kterou oblast práv a dostávali podle toho kauzy ke zpracování jako referenti – přímé doklady o tom však chybí.²⁰ Situace je navíc zásadně nepřehledná, neboť máme jen nedostatečné informace o vzdělání jednotlivých radů, nadto se prvních šedesát let existence soudu

¹⁸ Tuto je vhodnější zkoumat skrze ortelové manuály než skrze knihy protokolů, jak to udělala Klára Woitschová, jak bude upozorněno dále.

¹⁹ *Sněmy české II*, s. 545.

²⁰ Jména referentů se v prvních desetiletí vedení ortelových manuálů neuvádějí.

nepožadovala žádná atestace jejich schopností a jednotliví radové byli k soudu instalováni na základě pokynů panovníka.

Jelikož Obnovené zřízení zemské nevěnovalo vnitřnímu fungování apelačního soudu prakticky žádnou pozornost,²¹ nastala změna až s obnovovacím reskriptem vydaným roku 1628. Ten nově stanovil počet apelačních radů (do té doby přesně neurčený), a to na sedmáct: vedle prezidenta, který stál v čele, mělo být plénum rozděleno na dvě lavice, šlechtickou, zahrnující pány a rytíře, a lavici doktorskou, která měla být obsazena doktory práv; každá lavice měla mít osm členů. Pokud to bylo možné, měli alespoň dva pocházet z pražských měst. Současně pak tento reskript stanovil, že každý budoucí rada musí nejprve složit odbornou zkoušku – zásadní přítom je, že tato povinnost se týkala všech pozic, tedy nejen doktorské lavice, ale též šlechtické. Zkouška měla sestávat ze dvou těžkých případů, jeden z civilního, druhý z trestního práva. Aplikováno mělo být obecné, a dále též saské a české právo.

Je přítom zvláštností, že reskript výslovně pracuje s pojmy německý a český rada. Němečtí radové (Deutsche Räte) měli civilní případ skládat ze saského práva a opačně ti, kteří chtěli usednout mezi české rady (Böheimbischen Appellationsräthen), měli civilní případ složit z práva českého. Nebylo přítom specifikováno, co je rozhodující okolností pro určení, zda se jedná o německého či českého radu, nabízí se však, že se jednalo o znalost toho či onoho (českého či německého) civilního práva, spíše než znalost jazyka či místo původu. Výslovně bylo též stanoveno, že jelikož jsou součástí českého království též přivtělené země, mají být mezi rady zastoupeni též obyvatelé těchto zemí, specificky pak bylo určeno, že pokud je to možné, mají alespoň dva radové pocházet z pražských měst. Zatímco v případě prvního požadavku (formulovaného přísněji) se jedná o praktický aspekt, tedy zajištění znalosti lokálních problémů, lze v druhém případě (formulovaném spíše jako výzvu než povinnost) spatřovat spíše aspekt politicko-mocenský.

Časově pak navazují Deklaratoria a Novelly vydané roku 1640, kde jsou ve vztahu k apelačnímu soudu relevantní zejména články D.d.3. až D.d.8 a dále článek L.I.12. Zatímco články D.d.3. a D.d.4. navazovaly na Obnovené zřízení zemské (konkrétně na čl. F.LXXIII.) a úpravu revizí a článek L.I.12. řešil čtvrtletní kontroly věznic, vnitřnímu fungování apelačního soudu byly věnovány články D.d.5 až D.d.8. Při jejich bližším prozkoumání však zjišťujeme, že jsou takřka doslovným přepisem reskriptu z roku 1628, což vynikne zvláště při srovnání původního znění, nikoli při užívání české edice Deklaratorií a Novel. V souhrnu tak Deklaratoria a Novelly nepřinášejí nic nového, krom zjištění, že předpis z roku 1628 byl i o dvanáct let stále platný a nebylo třeba na něm nic měnit.²²

Linecká instrukce z 26. listopadu 1644 zachovala počet radů na sedmácti, určila přítom některé požadavky na nové a snad i stávající rady – mezi ty patřila zejména znalost

²¹ Relevantními články pro apelační soud jako celek a jeho pozici jsou zejména čl. F. LXXIII, R. VI., R. VII., R. VIII., R. X. a R. XVIII.

²² Tato skutečnost, totiž že text Deklaratorií a Novel je prakticky totožný se zněním reskriptu z roku 1628, dosud domácímu bádání (včetně autora této studie), unikala. Jedním z důvodů snad může být rozšíření českého znění Deklaratorií a Novel uveřejněné roku 2006, že kterého (právní) historici hojně vycházejí – předmětná edice byla publikována krátce před tím, než se v české historiografii (znovu)oživilo bádání o apelačním soudu. Podobnost s německy psaným reskriptem z roku 1628 naplno vyplyne až při porovnání původního německého znění obou pramenů, či při detailním zkoumání české verze Deklaratorií a Novel s reskriptem z roku 1628.

obou jazyků, tedy češtiny a němčiny.²³ Obsah a průběh zkoušek se však nezměnily, nadále tak platilo, že radové mají skládat zkoušky ze dvou těžkých případů, z nichž jeden bude z civilního a jeden z trestního práva, přičemž na jejich řešení mělo být aplikováno české, saské a obecné právo. Jediným významným rozdílem však bylo implicitně vypuštění dělení na české a německé rady, takže nově měl každý uchazeč o post rady prokázat znalost jak českého, tak německého práva. Takto nastavený systém zkoušek přetrval až do roku 1763.²⁴

Z hlediska podob specializace lze tedy využít mechanismus zkoušek jako přirozené východisko. Rozdělení na právo české, saské a obecné se mohlo odrazit v geografické specializaci, původní rozdělení radů na české a německé mohlo rezonovat ve specializaci jazykové. Stejně tak není možné opomíjet skutečnost, že zkoušky byly skládány z obou dominantních oblastí – z civilního a trestního práva – a lze tak tušit specializaci věcnou. A konečně, při znalosti obsahu zkoušek můžeme konstatovat, že se v nich často objevovali specificky židě či městské obyvatelstvo, z čehož lze dovodit specializaci personální.²⁵

Analýza a její výsledky

Věcná specializace

Při analýze věcné specializace radů apelačního soudu je třeba vyjít ze skutečnosti, že skladba případů, jež se dostaly k apelačnímu soudu, nebyla rovnoměrná z hlediska jednotlivých odvětví práva. Pro účely této studie byly případy děleny dle své povahy na civilní, trestní a zbytkovou kategorii, kam spadaly věci z oblasti správního práva, církevních záležitostí, případně lenní a další záležitosti. Procentuální poměr mezi jednotlivými oblastmi lze určit jen přibližně, neboť byla zkoumána činnost pouze vybraných radů a nejednalo se o hlavní cíl výzkumu, nicméně vypadal zhruba následovně: jednoznačně největší prostor zaujímaly civilní věci, které tvořily dvě třetiny všech projednávaných případů, následovaly trestní věci tvořící přibližně čtvrtinu případů, zbytková kategorie pak tvořila do deseti procent všech kauz.

V první řadě bylo zkoumáno, zda jsou jednotliví radové specializovaní na některou ze tří uvedených oblastí, resp. vzhledem k nízkému počtu věcí ve zbytkové kategorii lze uvažovat v praxi pouze o civilních a trestních věcech. Teprve následně bylo možno uvažovat o podkategoriích jednotlivých oblastí a dalším dělení. Obecně lze konstatovat, že (s výjimkou lenních referentů) nebyla specializace radů nikdy stoprocentní, lze proto mluvit spíše o silném příklonu k nějaké oblasti, nikoli však úplném zaměření na jednu z oblastí. To však nebrání sledování dlouhodobých trendů spojených s přidělováním kauz.

²³ Není třeba pochybovat o tom, že všichni radové uměli německy, přednesy ze spisů probíhaly pouze v tomto jazyce, lze si však klást otázku, zda skutečně všichni ovládali i češtinu.

²⁴ ŠALAK, B. Organizace a působnost apelačního soud v Praze v době tereziánské. *Sborník archivních prací*, 2013, roč. 63, č. 1, s. 81.

²⁵ Zcela mimořádným a zásadním pramenem pro poznání obsahu zkoušek jsou čtyři knihy uložené ve fondu Apelační soud v Národním archivu v Praze (inv.č. 58–61), označené nepřesně jako *knihy právních případů*. Nejstarší kniha (inv.č. 58) obsahuje zkouškové případy z let 1683–1703, ovšem s některými mezerami. Zpřístupnění dvou případů včetně překladu provedl VACEK, J. c. d., s. 211–222, další, edičně zpřístupněné záznamy též WEINGARTEN, J. J., *Manuale et Respective Favus Mellis*. Praha: Jan Karel Jeřábek, 1694, s. 2–305 a index.

Obecně lze konstatovat, že v rámci studovaného vzorku poloviny radů pléna apelačního soudu se nenalézal žádný, který by po celé sledované období řešil především trestní kauzy. Přesto nelze říci, že by v konkrétním období nebyli určití radové zaměřeni na tyto případy. Vývoj v této otázce je sám o sobě překvapivý, neboť z provedené analýzy plyne, že specializace na trestní právo byla proměnlivá v čase. K vysvětlení tohoto jevu je potřeba uvést několik příkladů.

V roce 1687 se apelační rada z panské části šlechtické lavice Hartman z Clarstein v prvních deseti případech toho roku věnoval takřka výhradně trestním věcem – devět z deseti kauz bylo trestní povahy, stejný poměr navíc platil i v následujícím roce. Obdobně to pak platí i o Matuškově z Topolčan, který v roce 1687 z deseti případů zpracoval osm trestních. Vzhledem k tomu, že počet trestních kauz činil zhruba čtvrtinu celkového nápadu soudu, avšak v jejich případě takřka veškerou jejich činnost, nabízí se, že oba radové jsou specializováni právě na tuto oblast. Tento závěr však neplatí absolutně, neboť již o pár let později, roku 1691, nenalzáme ve výčtu kauz přidělených těmto radům byť jedinou (!) trestní kauzu, nýbrž ze sta procent pouze věci civilní, v mezičase vyřizovali minimální množství trestních věcí srovnatelné s ostatními rady. Kruh se přitom uzavírá koncem sledovaného období, kdy v roce 1697 Hartman z Clarstein vyřizuje takřka výhradně (9 z 10) trestněprávní kauzy; Matuška z Topolčan tento vývoj ovšem nekopíroval.

Tento postup se netýkal pouze uvedených radů. V letech 1690 a 1691, tedy po první dva roky svého působení u apelačního soudu, se trestním věcem (celkem 17 z 20) věnoval též doktor práv J. Ch. Paroubek, který záhy následoval osud svých kolegů a v dalších letech byla mu přidělována zejména civilní agenda. Obdobný vývoj lze v poněkud umírněné variantě pozorovat též některých dalších radů, kde je však na základě získaných údajů obtížné rozhodnout, zda se jednalo o jednorázový výkyv (způsobený například zvýšeným nápadem trestních věcí v konkrétním období či absencí radů, kteří byli v daném roce specializováni na trestní věci) či záměr prezidenta soudu. V trestních věcech tak můžeme hovořit o dočasně (v praxi jednoleté či dvouleté) specializaci.

Dlouhodobý příklon k trestněprávní agendě lze přitom vyzorovat i u dalších dvou radů, a sice u pána Krakovského z Kolovrat a rytíře Mirabela z Freyhofu. V jejich případě trestní kauzy tvořily v jednotlivých letech zpravidla alespoň polovinu agendy, pro oba ovšem současně platí, že jejich nápad byl oproti ostatním velice nízký, takže v 90. letech 17. století zpravidla nedosahoval ani deseti případů ročně (současně se ani nezdá, že by se jednalo o zvláště složité kauzy). Pokud jde o možné další členění trestněprávní specializace (být dočasně), pak zde z provedené analýzy nevyplývá, že by při rozdělování k docházelo k dalšímu dělení. Nebyl tak rozdíl mezi tím, komu bude přidělen majetkový delikt, delikt proti životu či zdraví nebo některý ze sexuálních deliktů.

Zatímco u trestněprávních záležitostí lze poměrně dobře identifikovat rady, kteří v jednotlivých letech měli tuto agendu na starosti, u civilních věcí je situace složitější, neboť u většiny radů tvořila tato agenda v jednotlivých letech 60–80 % jejich pracovní náplně, zbytek pak ostatní oblasti. Z tohoto důvodu k ní nelze přistoupit stejným způsobem jako u trestních věcí, neboť pak bychom dospěli k závěru, že prakticky všichni radové byli zpravidla specializováni na civilní agendu. Zmínit lze přesto alespoň dva rady, u nichž byl počet trestních ve sledovaném období zcela marginální – šlo o doktory práv J. W. Ebelina a B. T. Tüchnera z Müllenu, u netrestní agenda dlouhodobě přesahovala 85 %.

V rámci civilní oblasti jsme schopni identifikovat celkem tři podoblasti, do kterých lze bezpečně rozčlenit většinu, přibližně dvě třetiny²⁶ kauz: (a) dlužní záležitosti (*in puncto debiti*) (*in puncto haereditatis*), (b) věci dotýkající se sporů o dědictví a (c) sousedské a příbuzné spory.²⁷

Pokud jde o první kategorii, tedy dlužní záležitosti, představuje relativně významný specializační prvek. Alespoň pět kauz, jejichž podstatou byly dlužní záležitosti, řešili v průběhu sledovaného období všichni radové, přesto u dvou z nich pozorujeme výraznější množství těchto záležitostí – byli jimi radové J. W. Ebelin a B. T. Türchner z Müllenu, u nichž se podíl dlužních věcí pohyboval okolo 30 %. Není pochopitelně náhoda, že jsou ti titíž radové, kteří měli ve své pouze marginální počet kriminálních kauz a soustředili se tak na věci civilního rázu. U Türchnera se tak naplnil důvod pro jeho obsazení na místo rady apelačního soudu: nejstarší syn někdejšího rady soudu Ch. B. Türchnera, jenž v září 1682 na svou funkci rezignoval, Baltasar Tobias Türchner,²⁸ byl vybrán pro svou znalost soukromého práva.²⁹

Ačkoli dokážeme vcelku bezpečně vyčlenit případy dotýkající se dědictví, nezdá se, že by se jednalo o výrazný dělicí prvek. Každý ze sledovaných radů řešil alespoň tři případy dědictví, u nikoho však tyto případy nedosáhly 20 % celkového nápadu, agenda totiž byla rozložena relativně rovnoměrně mezi všechny rady. Třetí kategorie, sousedské a příbuzné spory je pak natolik nepočtená, že nelze dělat širší závěry o specializaci radů na tuto podoblast, snad lze pouze konstatovat, že tyto případy byly rozloženy mezi rady relativně rovnoměrně.

Geografická a jazyková specializace

Pokud jde o další hledisko, je jím možná geografická a s ní spřízněná specializace radů. O tom, že při obsazování uvolněného postu rady apelačního soudu hrál roli původ kandidáta, resp. znalost poměrů určitého prostředí, svědčí korespondence týkající se jmenování rytíře J. K. Matušky z Topolčan. V roce 1683, kdy bylo zvažováno jeho zařazení mezi rady, působil Matuška jako ze zemský písař ve slezském knížectví Jägerndorf (Krnovské knížectví), mezi jehož přednosti patřilo mimo jiné to, že se ve své funkci setkával s radou nejrůznějších podání a byl přítomen jejich rozhodování v první instanci; svou roli hrála také jeho zkušenost ze Slezska.³⁰ Přehled následně přidělovaných kauz však jeho znalostí slezského prostředí neodpovídá a objevují se takřka výhradně česká (a mnohdy

²⁶ Opět se jedná o přibližný odhad, neboť za účelem přesného vyjádření by bylo nutno stanovit přesná kritéria, jakým kauzy do jednotlivých podoblastí započítat, což by vyžadovalo rozsáhlou analýzu dobového práva, rozhodovací praxi a ideálně též znalost spisů – a teprve následně provést kvantifikaci a rozřazení. V této studii vycházím ze zápisů v protokolech ze zasedání většího senátu apelačního soudu, které obsahují jen nejzákladnější informace o jednotlivých podáních. Ve většině případů, zmíněných dvou třetinách, je obsah podání jednoznačný – za takové situace bylo přikročeno k započítání do uvedených podoblastí civilního práva – mnohdy se však můžeme pouze domnívat, co bylo obsahem podání. Obdobné problémy vznikají v rámci členitých kauz, které obsahovaly množství přesahů do různých (pod)oblastí práva.

²⁷ Do poslední uvedené kategorie byly započítány též spory o čest označované jako *iniuriam*, byť jsou na rozhraní mezi trestním a civilním právem, bývaly obvykle žalovány v akuzačním procesu.

²⁸ Absolvent pražské právnické fakulty, studia dokončil roku 1673. Ústav dějin Univerzity Karlovy a archiv Univerzity Karlovy, Matriky, sign. M 12, Matricula renovata, 1638–1762, kn. 3, nefoliováno.

²⁹ NA, ČDK, inv.č. 1067, sign. VI A 2, ka. 864, poř. č. 21 a 33, 141. V podrobnostech VACEK, J. c. d., s. 197.

³⁰ VACEK, J. c. d., s. 197.

českojazyčná) místa: krom Prahy též Votice, Příbram, Mladá Boleslav, Nymburk, Tábor, Chomutov, Hradec Králové, Plzeň, Jihlava či Chlumeck nad Cidlinou a mnohá další. Jinými slovy, po Slezsku takřka ani stopy, rozhodně ne nad průměr ostatních radů, poněkud paradoxně se tak zdá, že jestli byl geograficky specializován, tak na České království.

V zásadě jediným radou, u kterého lze sledovat vyšší určitou míru geografické specializace je opětovně zmiňovaný T. B. Türchner. Oproti ostatním radům je u něj zaznamenáno větší množství podání od soudů ležících ve Slezsku, zejména Svídnice a Javor, Opolsko-Ratiborsko, Wroclaw či Opava – v jeho případě tvoří tyto věci kolem 40 % v jednotlivých letech. U ostatních radů převládají ve velké míře městské a další soudy z Čech, Morava se ve výčtech objevuje spíše výjimečně. Avšak usuzovat z této izolované skutečnosti na to, že byla geografická specializace v širší míře uplatňována, nelze.

Stran možné jazykové specializace víme, že ačkoli byla znalost češtiny i němčiny formální podmínkou pro výkon funkce rady, nebyl to zjevně standard. Obnovovací reskript z roku 1628 výslovně počítal s dělbou radů na německé a české a od toho se odvíjel i obsah jejich zkoušky – zatímco němečtí radové měli civilní případ řešit dle saského práva, tak čeští radové dle práva českého (trestní případ, rovněž povinný pro všechny rady, měl být skládán na základě znalostí práva obecného, saského i českého, a to bez rozdílu, zda se jednalo o českého či německého radu).

Ačkoli od tohoto dělení bylo záhy upuštěno Lineckou instrukcí ze závěru roku 1644, nelze vyloučit, že s pozůstatky tohoto dělení se lze setkat ještě v závěru 17. století. O tom ostatně svědčí zmínka obsažená v korespondenci týkající se jmenování F. Kyblina z Waffenburgu, kde je mimo jeho morálních vlastností, znalostí trestního, zemského i hrdelního práva vyzdvížena též znalost obou jazyků (*er Kyblin beeder Sprachen gleich kündig ist*). To nasvědčuje skutečnosti, že se nejednalo o samozřejmost, nýbrž o kvalitu, která byla sice žádoucí, její absence však (alespoň v případě češtiny) nemusela tvořit nepřekročitelnou překážku na cestě k obsazení postu rady.

Ačkoli není pochyb o tom, že všichni radové museli umět německy (senáty měly jednat pouze v tomto jazyce), o češtině se můžeme důvodně domnívat, že ji ne všichni radové ovládali. Tomu nasvědčují rovněž výsledky studie Kláry Woitschové, která porovnávala výskyt jmen radů v českých a německých ortelových manuálech pro vybrané roky v závěru 17. století v jazykově české řadě knih rozhodnutí. Dospěla k závěru, že více než třetina radů v jí sledovaném období byla zapsána pouze v jedné, nebo druhé jazykové řadě, z čehož dovozuje, že se v jejich případě jednalo o jazykovou specializaci, současně letmo zmiňuje otázku specializace geografické.³¹

Personální specializace

Jak již bylo naznačeno v předešlé části práce, je v této fázi výzkumu poměrně obtížné sledovat personální specializaci, neboť bez znalosti kompletního spisu mnohdy nelze s jistotou určit postavení jednotlivých účastníků řízení. Za současné situace tak bylo nutno omezit se pouze na dvě skupiny, a to na urozené osoby a vyšší úředníky na straně jedné a židovské obyvatelstvo na straně druhé, neboť jejich stav je obvykle v záznamech uveden, což je samo o sobě významným prvkem protokolů.

³¹ WOITSCHOVÁ, K. *Obraz činnosti*, s. 106–110.

Obdobně jako dlužní věci či dědictví, tak i se záležitosti židovského obyvatelstva českých zemí se setkal v průběhu sledovaného období každý rada apelačního soudu a neexistuje zde tedy ostrý předěl ve smyslu, že by někteří radové soudili pouze ne-židovské obyvatele. Současně je však možno nabídnout jiné dělení, a to podle lavic, do kterých byli radové usazeni. Z provedené analýzy totiž plyne, že zatímco radové na šlechtické lavici se setkávali s židovskými případy přibližně v každém pátém případě, u radů z doktorské lavice tvořily někdy až polovinu veškeré agendy.

Na jedné straně pomyslného žebříčku stál pán Engel z Engelsflussu, z jehož nápadu tvořily židovské věci necelou sedminu, a na druhé straně opakovaně zmiňovaný rodák z bavorského Würzburgu J. W. Ebelin, u nějž židovské záležitosti tvořily dokonce většinu jeho nápadu. Někdejší absolvent pražské právnické fakulty³² se vedle svého působení u apelačního soudu do dějin zapsal zejména jako autor spisu z roku 1696³³ o vyšetřování případu vraždy dvanáctiletého židovského konvertity Šimona Abelese, což mu později dopomohlo k povýšení do šlechtického stavu. Případy spojené s židovským obyvatelstvem dostával od začátku svého působení u soudu a lze se tak domnívat, že k němu byl přijat právě pro svou znalost židovského prostředí.³⁴

Zatímco kauzy Židů byly přidělovány zejména doktorům práv, zdá se, že přesně opačná situace nastala u urozeného a výše postaveného obyvatelstva. O podání těchto osob adresovaných apelačnímu soudu rozhodovali totiž především urození radové, zejména pak ti na panské části šlechtické lavice. Tento závěr je však nutno prezentovat jako předběžný, neboť takových kauz bylo pomálu a mohlo by tak snadno dojít ke zkeslení.³⁵

Závěr

Zkoumání specializace soudců v období raného novověku je v současné době teprve v počátcích, nyní překládaná sonda však ukazuje, že se jedná o potenciálně nosný fenomén. Na základě dosavadního výzkumu a s přihlédnutím k podobě vstupních zkoušek byly stanoveny čtyři okruhy možné specializaci, a sice geografická, jazyková, věcná a personální. Specializace je tedy dovozována od skladby kauz, k nimž byli jednotliví radové přiřazeni jako referenti (zpravodajové), jednalo se tedy o faktický odraz vnitřního uspořádání a dělby nápadu. Výzkum, provedený na vzorku deseti radů, nasvědčuje tomu, že všechny čtyři druhy specializace byly ve větší či menší míře v praxi uplatňovány, současně je však třeba tyto výsledky ověřit a zkonfrontovat s komplexnější analýzou rozhodovací činnosti apelačního soudu.

³² Studium dokončil roku 1675, ÚDUAUUK, Matriky, sign. M 12, Matricula renovata, 1638–1762, kn. 3, nefoliováno.

³³ EBELIN, J. W. *Inquisitorij Process, Který W Hlawnjm G. M. Cys. Rezydency Král: Starém Městě Pražském w Král: Českém Od Slavného Královského Apellacy-Trybunálu [...]*. Praha: Nákladem Jiřího Labouna, 1696. Svazek byl po více než třiceti letech opětovně vydán, a to v němčině pod názvem *Processus inquisitorius, welcher in der königl. Böhm. Residentz-Stadt Prag von dem Hochlöbl. Königl. Appellationstribunal [...]*. Praha: Caspar Wussin, 1728.

³⁴ NOVOTNÝ, L. Kauza „Abeles“. Příklad řízení v trestní věci před apelačním soudem na sklonku 17. století. In: KRUŠINSKÝ, R. (ed.). *Problematika historických a vzácných knižních fondů Čech, Moravy a Slezska: sborník z 17. odborné konference Olomouc, 5.–6. listopadu 2008*. Olomouc: Vědecká knihovna v Olomouci et al., 2009, s. 199–225.

³⁵ Z 22 případů zaznamenaných případů, v nichž figurovali urození či výše postavení obyvatelé, bylo 17 rozhodnuto na šlechtické lavici, z toho 12 rady z její panské části.

U řady radů se podařilo zaznamenat alespoň některou z podob specializace tak, jak ji umožnily prameny seznat. K tomu je ovšem třeba dodat, že specializace se nikdy neprosadila zcela a žádný z radů tak nebyl vyhraněně specializován. Nejblíží k takovému pojetí měl ze studovaných radů T. B. Türchner, u něhož prakticky absentovaly trestní věci a výrazně převažovaly civilní případy (správní a jiné záležitosti se v jeho nápadu prakticky nevy-skytovaly), současně je u něj výrazná geografická specializace na Slezsko – lze jej tedy označit jako civilistu se zaměřením na dlužní záležitosti, na kterého přednostně napadala podání příšedší ze Slezska. U některých radů se však naopak nedaří specializaci nalézt a je tedy otázkou, zda žádnou specializaci neměli nebo nebyla odhalena (například proto, že se odehrávala v jiných než v této práci sledovaných kategoriích).

Na základě provedené analýzy lze rovněž dospět k poněkud překvapivému závěru, že u apelačního soudu fungovala dočasná specializace na trestní záležitosti či spíše systém rotace. Alespoň s jednou trestní kauzou se ve funkci zpravodaje setkal prakticky každý člen pléna, nicméně pro většinu z nich to byla co do počtu řešených věcí okrajová záležitost. Část radů ovšem byla v každém roce vyčleněna prakticky výhradně na tu tuto agendu, a to po dobu jednoho či dvou let. Systém rotace radů nebyl odhalen v rámci žádné jiné specializace, vzhledem k rozsahu výzkumu jej však nelze vyloučit.

Samostatnou kategorií pak tvoří složitější kauzy, které se řešily mnohdy i několik let. Je otázkou, do jaké míry tato skutečnost zasahovala do nápadu toho kterého rady. Předběžně je však nutno odmítnout, že by panoval rozdíl v počtu složitějších kauz³⁶ ukládaných šlechticům na straně jedné a doktorům práv (u nichž by to, vzhledem k jejich vzdělání, bylo nasnadě) na straně druhé. Toto konstatování platí též o počtu přidělovaných kauz, protože lze shrnout, že v tomto ohledu měli radové zásadně rovné postavení, což bylo patrně způsobeno i tím, že řada členů pléna disponovala formálním právním vzděláním (krom příslušníků doktorské lavice vystudovala právnickou fakultu též většina šlechticů).

Provedený výzkum, ač vychází ze záznamů stovek jednotlivých kauz, může obsahovat některá zkruslení, způsobená například neostrou hranicí mezi některými věcmi trestními a civilními, a to například kvůli paralelní existenci akuzačního a inkvizičního typu procesu stran trestních věcí, která neumožňuje provést řádnou subsumpci pod jednu z oblastí. Dalším deficitem je absence kompletních spisů, jejichž obsah by doplnil potřebný kontext případu a mohl poskytnout další údaje k možné specializaci – rekonstrukce spisové materiálu je však vzhledem k jejich rozříštnosti v současné době prakticky nemožná. Pro pevněji položené závěry však v tuto chvíli chybějí data, jejichž sběr je zejména časově, ale též znalostně náročný, neboť vedle orientace ve struktuře celé instituce vyžaduje provedení analýzy doslova tisíců dílčích zápisů psaných obtížně čitelným písmem ve staré němčině, místy též latině.

Další výzkum v oblasti specializace je více než žádoucí, a to jak na úrovni apelačního soudu, tak v soudních institucích raného novověku obecně. Pokud jde o apelační soud, tak zde je možné vyjít z nyní provedené sondy a rozšířit záběr na všechny rady, kteří zde působili a zaznamenat jim přidělované kauzy. Protokoly ze zasedání většího senátu by v takovém případě měly být doplněny o protokoly ze zasedání menšího senátu, který sice

³⁶ Takto lze alespoň rámcově vymezit případy, jejichž řešení trvalo déle než 12 měsíců, byť délka řízení nemusí sama o sobě svědčit o složitosti dané věci – bez znalosti spisu však není možné tuto otázku rozhodnout.

zasedal méně často, ale zvláště v 90. letech 17. století již některé drobnější kauzy rozhodoval samostatně, protože jej nelze při studiu specializace zcela pominout. Zvažovat lze též zapojení ortelových manuálů, vždy však s přihlédnutím k jejich limitům v této otázce, zejména tedy jejich mezerovitosti. Z hlediska kvalitativního je pak vhodné využít spisový materiál pojící se s obsazováním uvolněných míst a další prameny, které umožní seznat zaměření konkrétních radů, případně poskytnou detaily k jejich vzdělání a dosavadním zkušenostem. Současně je žádoucí otevřít otázku, do jaké míry lze vypořádat specializaci soudců jiných soudních institucí působících v období raného novověku, a to zejména těch s celozemskou působností (například zemské soudy, komorní soud či soud dvorský).

Jak plyne z dosud uvedeného, nelze vzhledem ke stavu dosavadního bádání brát provedenou (a nyní publikovanou) sondu do materiálu a její závěry jako nezpochybnitelný výsledek, nýbrž jako možný směr dalšího výzkumu na tomto poli. S přihlédnutím ke skutečnosti, že zkoumaný materiál je dosud takřka nevytěžen, je pravděpodobné, že při jeho dalším rozboru dojde ke korekci výsledků a novým zjištěním nejen stran specializace, ale v obecnější rovině též stran vnitřního uspořádání fondu. Komplexní rozbor je možné provést pouze na základě soustavného dlouhodobého výzkumu, který v této oblasti ovšem chybí.